26. 12. 2023

ID: 117407

Závěra pozůstalosti

Nařídí-li soud usnesením závěru pozůstalosti, zajistí majetek, o němž lze mít za to, že patřil zůstaviteli, uložením do úschovy u soudu, soudního komisaře nebo u vhodného schovatele, popřípadě zapečetěním v zůstavitelově bytě nebo na jiném vhodném místě (§ 149 z. ř. s.). Uložení do úschovy u soudu patří mezi jednotlivé formy závěry. Proto nejsou-li dány podmínky pro nařízení závěry, není (logicky) nutné řešit ani způsob závěry (způsob zajištění majetku následuje závěr, že jsou dány předpoklady pro závěru (části) pozůstalosti).

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 24 Cdo 1057/2023-552 ze dne 13.10.2023)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci pozůstalosti po I. K., zemřelém dne XY, za účasti 1) E. K., zastoupené Mgr. K.K., advokátkou se sídlem v P., 2) H. K., zastoupené Mgr. V.L., advokátem se sídlem v L., 3) Z. Š., zastoupené Mgr. Z.K., advokátem se sídlem v J., a 4) L. Š., zastoupené Mgr. J.Č., advokátem se sídlem v P., vedené u Obvodního soudu Praha-východ pod sp. zn. 34 D 200/2020, o dovolání L. Š. proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 28. června 2022, č. j. 24 Co 154/2022-457, tak, že dovolání L. Š. se zamítá.

Z odůvodnění:

L. Š. se „podnětem“ ze dne 18. 11. 2021 domáhala vydání usnesení o závěře pozůstalosti po I. K., zemřelém dne XY (dále též jen „zůstavitel“), když je zde „jiný důležitý důvod pro zvláštní opatrnost a je zde dán důvod domnívat se, že finanční částka ve výši 5 000 000 Kč, kterou obdržela pozůstalá H. K., patřila zůstaviteli“, a proto navrhla předmětnou částku 5 000 000 Kč uložit do úschovy u soudu, soudního komisaře nebo u jiného vhodného schovatele.

Okresní soud Praha-východ (soud prvního stupně) usnesením ze dne 14. 1. 2022, č. j. 34 D 200/2020-416, zamítl návrh L. Š. na závěru pozůstalosti ohledně částky 5 000 000 Kč, kterou měla obdržet pozůstalá dcera H. K. od zůstavitele jako finanční kompenzaci za zřeknutí se dědického práva po zůstaviteli. Uvedl, že sepsaná smlouva o zřeknutí se dědického práva je neplatná a neúčinná, neboť nebyla uzavřena za života zůstavitele, jak vyžaduje ustanovení § 1484 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., a že z důvodu neplatnosti této smlouvy lze hodnotit částku 5 000 000 Kč (pokud se skutečně prokáže, že byla zůstavitelem za jeho života dceři vyplacena) jako pohledávku zůstavitele za H. K. z titulu vyplacení finanční kompenzace za zřeknutí se dědického práva po něm. Dospěl k závěru, že „pohledávku však nelze zajistit způsobem uvedeným v souladu s ust. § 1682 odst. 1 písm. e) zákona č. 89/2012 Sb., ve spojení s ust. § 149 z. ř. s., jak navrhuje dovolatelka, protože pohledávka je pro převzetí do úschovy soudního komisaře nezpůsobilá“.

K odvolání L. Š. Krajský soud v Praze (odvolací soud) usnesením ze dne 28. 6. 2022, č. j. 24 Co 154/2022-457, změnil usnesení soudu prvního stupně (jen) tak, že se nenařizuje závěra části pozůstalosti k zajištění pohledávky zůstavitele vůči H. K. ve výši 5 000 000 Kč z titulu smlouvy o zřeknutí se dědického práva H. K. po zůstaviteli, sepsané notářským zápisem Mgr. Ondřeje Demuta, notářského kandidáta notářky v Žatci JUDr. Ivany Demutové, dne 10. 9. 2020, včetně pokračování v tomto notářském zápise ze dne 22. 9. 2020, sp. zn. NZ 553/2020, NZ 596/2020. Uvedl, že „v projednávané věci je zřejmé, že do aktiv pozůstalosti, tedy mezi majetek zůstavitele, může mj. patřit i pohledávka zůstavitele za jeho dcerou v souvislosti s výplatou částky 5 000 000 Kč ještě za jeho

života v souvislosti s jím předpokládaným uzavřením smlouvy o zřeknutí se dědického práva po zůstaviteli jeho dcery za jeho života za úplatu, jež jí byla navržena zůstavitelem za jeho života k uzavření v konkrétním textu svého obsahu, přičemž ale tato jeho nabídka byla dcerou zůstavitele přijata až po smrti zůstavitele“, že „není stále ničeho konkrétního doloženo o tom, kdy, kým a jakým způsobem k výplatě této částky zůstavitele jeho dceři mělo za života zůstavitele z jeho majetku dojít (podle navrženého obsahu smlouvy od zůstavitele totiž k zaplacení sjednané úplaty mohlo zůstavitelem ve prospěch jeho dcery dojít až ve lhůtě do 25. 9. 2020 v hotovosti či na bankovní účet, který nebyl předem blíže specifikován, přičemž ještě před uplynutím této doby zůstavitel zemřel“, a že „doklad o poskytnutí tohoto plnění zůstavitelem za jeho života jeho dceři z jeho prostředků předložen dosud nebyl, dcera zůstavitele toto nesporným jednoznačně v pozůstalostním řízením svým prohlášením neučinila“. Dospěl k závěru, že „již ze samotné podstaty tohoto tvrzeného majetku (pohledávky zůstavitele) vyplývá bez dalšího, že tento majetek zůstavitele (jeho pohledávku) nelze fyzicky uložit do úschovy soudu, soudního komisaře nebo jiného vhodného schovatele“, že „z tohoto pohledu tedy není možné využít na tuto věc specifický právní prostředek k provedení závěry části pozůstalosti, uvedený v § 149 z. ř. s.“ a že „zamítl-li tedy za této situace soud prvního stupně tento požadavek jedné z účastnic pozůstalostního řízení, rozhodl zásadně z pohledu odvolacího soudu správně a odvolací soud přistoupil ke změně odvoláním napadeného usnesení soudu prvního stupně jen za účelem určitého formulačního zpřesnění“. Dodal, že „týká-li se pak možnosti využití ustanovení § 151 z. ř. s. v tomto řízení soudem, jak je namítáno v rámci vyjádření k odvolání ze strany další v úvahu přicházející závětní dědičky zůstavitele Z. Š., v této podobě o v průběhu pozůstalostního řízení uplatněném podání ze strany v úvahu přicházející závětní dědičky L. Š. soud prvního stupně nerozhodoval a za této situace tak odvolací soud není v tomto odvolacím řízení oprávněn případně o takovém opatření sám rozhodovat“, že „v tomto ustanovení jde o určitý zakotvený formalizovaný procesní postup pozůstalostního soudu , který má za účel to, aby jednak konkrétnímu dlužníku zůstavitele bylo umožněno, chce-li sám poskytnout zůstaviteli konkrétní plnění po jeho smrti, tohoto skutečně dosáhnout s účinky splnění dluhu v prokazatelné formě, a současně, aby bylo takové plnění po jeho poskytnutí zajištěno pro osoby, které se nakonec stanou dědici zůstavitele“, a že tedy „smyslem tohoto opatření dle § 151 z. ř. s. zcela jistě není vymožení konkrétní pohledávky zůstavitele“.

Proti usnesení odvolacího soudu podala L. Š. (dále též jen „dovolatelka“) dovolání, jehož přípustnost dovozuje s odkazem na § 237 o. s. ř. z toho, že „se jedná o vyřešení právních otázek, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly řešeny“, a to „zda je pohledávka ve výši 5 000 000 Kč způsobilá k převzetí do soudní úschovy“ a zda „jsou zde dány důvody pro nařízení závěry části pozůstalosti“. Je toho názoru, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Namítá, že postrádá zejména „důvody, proč by pohledávka neměla být způsobilá k převzetí do úschovy soudního komisaře“, a že „v uvedeném rozsahu je usnesení soudu prvního stupně nepřezkoumatelné, když ani jeden z obecných soudů se nezabývá faktickým předáním částky ve výši 5 000 000 Kč, tedy vznikem tohoto závazku, zda se jedná o majetkové právo, či o plnění již z dědictví“. Je přesvědčena, že „bylo povinností notáře, aby toto zjistil a dále dle svých zjištění k předmětné finanční částce přistupoval v souladu s tímto zjištěním“, a že „vzhledem k tomu, že se jedná o finanční částku 5 000 000 Kč, je možno tuto uložit do úschovy soudu, soudního komisaře nebo u jakéhokoli jiného vhodného schovatele“. Poukazuje na skutečnost, že „v otázce závěry pozůstalosti je aktuální rozhodovací praxe velmi sporá, když se jedná o nový institut zajišťující dědictví“, a že „analogicky lze v této otázce postupovat jako dle dřívější úpravy v případě neodkladných opatření souvisejících s dědictvím“, konkrétně pak odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1923/2007. Zmiňuje rovněž závěry odborné literatury, podle níž lze závěru pozůstalosti zřídit pouze k takovému majetku, o kterém lze mít za to, že patřil zůstaviteli, tj. je nutné mít alespoň osvědčeno, že zůstavitel vlastnil určitou věc a mezi dědici není o tom sporu. Navrhuje, aby dovolací soud napadené usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z. Š. se k dovolání vyjádřila tak, že k němu nic nenamítá a souhlasí s ním.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu, dále jen „o. s. ř.“) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastnicí řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

V posuzované věci bylo z hlediska skutkového stavu – mimo jiné – zjištěno (správnost skutkových zjištění soudů přezkumu dovolacího soudu nepodléhá, jak vyplývá z ust. § 241a odst. 1 a § 242 odst. 3 věty první o. s. ř.), že I. K., zemřelý dne XY (dále též jen „zůstavitel“), byl ženatý s E. K., měl dceru H. K. z prvního manželství, nevlastní dceru Z. Š. a nevlastní vnučku L. Š. Zanechal allografní závěť ze dne 15. 7. 2020, pořízenou v přítomnosti dvou svědků, kterou ustanovil univerzálním dědicem veškeré jeho pozůstalosti, tedy nemovitých a movitých věcí, včetně všech jejich součástí a příslušenství, peněžních prostředků a práv, kdekoliv a v jakékoliv formě se nacházejících, svou manželku E. K., nevlastní dceru Z. Š. a nevlastní vnučku L. Š., a to dle následujících podílů: „moje manželka E. K. obdrží 40 %, moje nevlastní dcera Z. Š. obdrží 35 % a moje nevlastní vnučka L. Š. obdrží 25 %“. V závěti dále uvedl, že „se svojí dcerou H. K., chce uzavřít dohodu o zřeknutí se dědictví za úplatu, aby byla jeho závěť řádně naplněna“, a že „v případě, že do své smrti tuto dohodu neuzavře, je si vědom, že jeho dcera H. K. může uplatnit své dědické právo a musí se jí dostat alespoň tolik, kolik činí jedna čtvrtina jejího zákonného podílu“. Z notářského zápisu NZ 553/2020, sepsaného jménem JUDr. Ivany Demutové, notářky v Žatci, dne 10. 9. 2020 na místě samém XY, Mgr. Ondřejem Demutem, notářským kandidátem, vyplývá, že zůstavitel uzavřel s dcerou H. K. „smlouvu o zřeknutí se dědického práva“ za úplatu s tím, že H. K. ke smlouvě „dodatečně přistoupí“. Zůstavitel se zavázal vyplatit dceři H. K. za zřeknutí se dědického práva, a to i práva na povinný díl, finanční kompenzaci ve výši 5 000 000 Kč, přičemž tato částka bude vyplacena celá v hotovosti či na účet H. K., a to nejpozději dne 25. 9. 2020. Z pokračování v notářském zápise NZ 596/2020, sepsaném dne 22. 9. 2020 při úředním dnu notářky na adrese Praha 1, Břehová 8, Mgr. Ondřejem Demutem, notářským kandidátem, se pak podává, že H. K. si přečetla notářský zápis ze dne 10. 9. 2020 a po jeho přečtení prohlašuje, že ke smlouvě o zřeknutí se dědictví v něm obsažené přistupuje a bere na sebe veškerá práva i povinnosti z této smlouvy pro ni plynoucí. Okresní soud Praha-východ usnesením ze dne 20. 9. 2021, č. j. 34 D 200/2020-332, vydaným v řízení o pozůstalosti po zůstaviteli, shledal závěť ze dne 15. 7. 2020 neplatnou, neboť výslechem svědků závěti nebylo prokázáno, že pořizovatel závěti před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásil, že listina, kterou podepisují, obsahuje jeho vůli. Krajský soud v Praze usnesením ze dne 22. 2. 2022, č. j. 24 Co 45/2022-429, změnil toto usnesení Okresního soudu Praha-východ tak, že se v pozůstalostním řízení nevydává rozhodnutí o neplatnosti závěti, neboť je třeba vydat rozhodnutí o odkazu do řízení sporného. Okresní soud Praha-východ poté usnesením ze dne 18. 12. 2022, č. j. 34 D 200/2020-520, odkázal Z. Š., E. K. a L. Š. k podání žaloby proti pozůstalé dceři H. K. (jako dědičce ze zákona) na určení, že k žalobě odkázané účastnice řízení jsou dědičkami z prosté allografní závěti zůstavitele ze dne 15. 7. 2020, která byla předložena pozůstalostnímu soudu Z. Š., s odůvodněním, že dědické právo závětních dědiček se jeví soudu (soudní komisařce) se zřetelem k okolnostem případu jako slabší.

Dovoláním napadené rozhodnutí záviselo na odvolacím soudem řešené otázce, zda jsou dány předpoklady pro nařízení závěry (části) pozůstalosti, sloužící k zajištění pohledávky zůstavitele (za dědicem jako dlužníkem). Protože otázka závěry pozůstalosti nebyla v dosavadní rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud vůbec řešena, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání dovoláním napadeného usnesení odvolacího soudu podle ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dovolání není důvodné.

Vzhledem k tomu, že zůstavitel zemřel dne XY, řídí se dědické právo po něm zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinným od 1. 1. 2014 (dále jen „o. z.“).

Závěra pozůstalosti je obdobou zajištění dědictví podle dřívější úpravy (§ 175e odst. 1 a 2 o. s. ř., ve znění do 31. 12. 2013); jakkoliv se dřívějším „neodkladným opatřením“ blíží, nelze ji s nimi ztotožňovat. Jde o zajištění majetku, o kterém lze mít za to, že patřil zůstaviteli, a to uložením do úschovy nebo zapečetěním. V širším smyslu lze za závěru pozůstalosti, resp. opatření s cílem zajistit majetek zůstavitele, považovat také zákaz výplaty z účtu nebo z vkladní knížky a uložení povinnosti zůstavitelovým dlužníkům, aby plnění skládali do úschovy soudu. Účelem závěry pozůstalosti je, aby se v zájmu některých dědiců, věřitelů nebo nepominutelného dědice nebo v obecném zájmu vyloučila možnost ztráty nebo poškození zůstavitelova majetku a aby tak mohla být uspokojena jejich práva z pozůstalosti. Závěra pozůstalosti nemůže sloužit k tomu, aby se jí – v rozporu s pravidly správy pozůstalosti – řešily spory dědiců o to, jak mají být (některé) věci užívány do skončení řízení o pozůstalosti [Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 487].

Hmotněprávní úprava závěry pozůstalosti je obsažena především v ustanovení § 1682 o. z. Podle odstavce 1 soud učiní bez odkladu opatření zajišťující pozůstalost (závěru), jestliže

a) některý z dědiců není svéprávný,

b) některý z dědiců je neznámého pobytu,

c) je obava, že je pozůstalost předlužena,

d) věřitel navrhl odloučení pozůstalosti, nebo

e) je-li tu jiný důležitý důvod pro zvláštní opatrnost.

Podle odstavce 2 je-li některý dědic nesvéprávný, nepřítomný nebo neznámý, lze se spokojit se závěrou takové části pozůstalosti, která stačí k uspokojení jeho dědického práva. To platí i tehdy, je-li tu osoba, které přísluší právo na povinný díl.

Závěry není třeba, je-li v pozůstalosti nemovitá věc poskytující dostatečnou jistotu (§ 1683 o. z.).

Při rozhodování o tom, zda nařídí závěru celé nebo části pozůstalosti, soud přihlíží nejen k tomu, zda jsou splněny předpoklady uvedené v § 1682 odst. 1 a 2, ale rovněž bere v úvahu, zda jde o vhodné opatření k dosažení účelu závěry pozůstalosti. Dospěje-li soud k závěru, že je vyloučena možnost ztráty nebo poškození zůstavitelova majetku již tím, jak (a kým) je pozůstalost spravována nebo z jiných vážných důvodů, nařídí závěru pozůstalosti jen v nezbytně nutném rozsahu, popř. od jejího nařízení vůbec upustí. V § 1683 se uvádí, že soud nenařídí závěru pozůstalosti, je-li v pozůstalosti nemovitá věc poskytující „dostatečnou jistotu“. Zákon tu zřejmě nemá na mysli poskytnutí jistoty ve smyslu § 2012 (zřízením zástavního práva nebo způsobilým ručitelem), ale jistotu v běžném slova

smyslu vyjadřující to, že nemovitá věc z pozůstalosti bude postačovat ke splnění účelu, který by byl jinak sledován závěrou celé nebo části pozůstalosti. Nemovitá věc tu zřejmě poskytuje „dostatečnou jistotu“ do výše dvou třetin své obvyklé ceny, popřípadě do výše poloviny své obvyklé ceny, jde-li o stavební pozemek, o nemovitou věc sloužící podnikatelským účelům nebo o právo stavby (srov. § 2013 a § 2014 odst. 1). Jsou-li v pozůstalosti jen movité věci, nemohou odvrátit nařízení závěry pozůstalosti, i kdyby měly značnou cenu [Fiala, R., Drápal, L. a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 487-488].

Při aplikaci uvedených hmotněprávních ustanovení se nelze obejít bez ustanovení procesních (konkrétně ust. § 149 až § 151), která jsou součástí úpravy řízení o pozůstalosti v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), obdobně jako tomu je i u dalších institutů dědického práva, pro které je charakteristická značná provázanost hmotněprávní a procesněprávní úpravy.

Nařídí-li soud usnesením závěru pozůstalosti, zajistí majetek, o němž lze mít za to, že patřil zůstaviteli, uložením do úschovy u soudu, soudního komisaře nebo u vhodného schovatele, popřípadě zapečetěním v zůstavitelově bytě nebo na jiném vhodném místě (§ 149 z. ř. s.). Uložení do úschovy u soudu patří tedy mezi jednotlivé formy závěry. Proto nejsou-li dány podmínky pro nařízení závěry, není (logicky) nutné řešit ani způsob závěry. Jinými slovy, způsob zajištění majetku následuje závěr, že jsou dány předpoklady pro závěru (části) pozůstalosti.

V posuzované věci předpoklady pro nařízení závěry pozůstalosti po zůstaviteli zjevně dány nejsou. Závěra pozůstalosti slouží k zajištění majetku zůstavitele pro účely uspokojení práv (zejména) věřitelů, příp. k ochraně majetku v pozůstalosti (aby nedošlo k jeho poškození nebo ztrátám). Již z povahy věci tedy závěra pozůstalosti nemůže sloužit k zajištění pohledávek zůstavitele (v pozůstalosti) za dlužníkem (i kdyby jím byl dědic), ani k řešení sporů mezi dědici, např. o užívání věcí z pozůstalosti do skončení řízení nebo o vydání předmětu bezdůvodného obohacení do pozůstalosti, jako je tomu v projednávané věci [konkrétně tedy, je-li podáván návrh na závěru části pozůstalosti L. Š. (jako závětní dědičkou se slabším dědickým právem) fakticky proto, aby pozůstalá dcera H. K. vydala do pozůstalosti bezdůvodné obohacení v částce 5 mil. Kč, kterou obdržela (měla obdržet) zřejmě od zůstavitele za jeho života].

Z uvedeného je tudíž zřejmé, že pro rozhodnutí v posuzované věci není (nemůže být) podstatné ani posouzení, jak by případně mělo být nařízení závěry části pozůstalosti realizováno, tj. zda by při zajištění majetku za řízení o pozůstalosti po zůstaviteli bylo možné přijmout k uložení do úschovy soudu „pohledávku“ zůstavitele za jednou z dědiček v hodnotě 5 000 000 Kč, včetně souvisejících otázek. Jelikož tato dovolatelkou předestřená otázka nebyla (ve skutečnosti) nikterak určující pro závěr o správnosti napadeného usnesení odvolacího soudu, Nejvyšší soud se jí dále již nezabýval. Jinak řečeno, návrhu L. Š. na nařízení závěry pozůstalosti není možné vyhovět, i kdyby byl v otázce způsobilosti předmětu (potažmo práva) k soudní úschově přijat kladný závěr.

S ohledem na uvedené lze dospět k závěru, že usnesení odvolacího soudu o tom, že se nenařizuje závěra části pozůstalosti po zůstaviteli, je – ve své podstatě a ve svém konečném důsledku – správné (byť odůvodnění napadeného rozhodnutí není zcela přiléhavé). Protože nebylo zjištěno, že by bylo postiženo vadou uvedenou v ustanovení § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání L. Š. podle ustanovení § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Nesprávné poučení
- Nájem bytu
- Nároky pozůstalých (exkluzivně pro předplatitele)
- Odpovědnost státu za újmu (exkluzivně pro předplatitele)
- Promlčení (exkluzivně pro předplatitele)
- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Doručování
- Zastoupení
- Zánik závazku
- Zadržovací právo
- Insolvenční řízení (exkluzivně pro předplatitele)